

Developing a Model of Parent-Adolescent Interaction: A Grounded Theory Study

Amin Tohidi Sani *

M.A. in School Counseling, Department of Counseling, Faculty of Psychology and Education, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Seyed Ali Ghorashi

M.A. in Family Counseling, Department of Counseling, Faculty of Psychology and Education, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Maryam Shekofte

M.A. in Family Counseling, Department of Counseling, Faculty of Psychology and Education, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran

Abstract

The current research was conducted with the aim of developing a model of parent-adolescent interaction with a qualitative approach and based on grounded theory and using the semi-structured interview method. For this purpose, a number of 12 adolescents in the cities of Mashhad, Sabzevar, Joveyn, and Kashmar in 2023-2024 were selected through purposive and convenience sampling and data were collected until theoretical saturation was reached and after transcribing the text of the interviews with the analysis method of Strauss and Corbin. They were analyzed in a three-step process with open, central and selective coding. The results of open and axial coding led to the identification of 151 open codes and 14 axial categories. Furthermore, the results of selective coding showed that the core category of constructive parent-adolescent interaction is influenced by causal

* Corresponding Author: amin.tovhidi1998@gmail.com

How to Cite: Tohidi Sani, A., Ghorashi, S. A., Shekofte, M. (2025). Developing a Model of Parent-Adolescent Interaction: A Grounded Theory Study, *Journal of Culture of Counseling and Psychotherapy*, 16(63), 141-171. DOI: 10.22054/qccpc.2025.81495.3351

conditions (supportive, interactive and emotional discourse), intervening conditions (inside and outside family factors) and background conditions (management platform) in The form of supportive, interactive-participatory, critical, managerial and creative strategies is the result of which there are consequences in individual, interactive and social dimensions in the direction of parent-adolescent interaction. According to the findings of the present research, it is recommended to use the current model to improve the interaction between parents and teenagers, as well as to design different programs to facilitate and strengthen parent-teenager relationships.

Keywords: Pattern, Parent-Adolescent Interaction, Grounded Theory.

تدوین الگوی تعامل والد-نوجوان: یک مطالعه داده بنیاد

امین توحیدی ثانی ^{ID} *

کارشناسی ارشد مشاوره مدرسه، گروه مشاوره، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

سید علی قرشی ^{ID}

کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، گروه مشاوره، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

مریم شکفته ^{ID}

کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، گروه مشاوره، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه فردوسی مشهد، مشهد، ایران

چکیده

پژوهش حاضر باهدف تدوین الگوی تعامل والد-نوجوان با رویکرد کیفی و بر مبنای نظریه داده بنیاد و با به کارگیری روش مصاحبه نیمه ساختاریافته انجام شد. بدین منظور تعداد ۱۲ نوجوان در شهرهای مشهد، سبزوار، جوی و کاشمر در سال ۱۴۰۳-۱۴۰۲ به شیوه نمونه گیری هدفمند و در دسترس انتخاب و داده ها تا رسیدن به اشباع نظری گردآوری و پس از پیاده سازی متن مصاحبه ها با روش تجزیه و تحلیل اشترواس و کوربین در فرایندی سه مرحله ای با کدگذاری باز، محوری و انتخابی تحلیل شدند. نتایج کدگذاری باز و محوری منجر به شناسایی ۱۵۱ کد باز و ۱۴ مقوله محوری گردید. همچنین، نتایج کدگذاری انتخابی نشان داد که مقوله هسته «تعامل سازنده والد-نوجوان» است که تحت تأثیر شرایط علی (گفتمان حمایتی، تعاملی و عاطفی)، شرایط مداخله گر (عوامل درون و برون خانوادگی) و شرایط زمینه ای (بستر مدیریتی) در قالب راهبردهای حمایت گرانه، تعاملی-مشارکتی، نقادانه، مدیریتی و خلاقانه است که حاصل آن پیامدهایی در ابعاد فردی، تعاملی و اجتماعی در راستای تعامل والد-نوجوان است. با توجه به یافته های پژوهش حاضر توصیه می شود از الگوی حاضر به منظور بهبود تعامل والدین و نوجوانان و همین طور طراحی برنامه های مختلف در جهت تسهیل و تقویت روابط والد-نوجوان استفاده گردد.

کلیدواژه ها: الگو، تعامل والد-نوجوان، داده بنیاد.

* نویسنده مسئول: amin.tovhidi1998@gmail.com

مقدمه

نوجوانی دوره‌ای حسّاس با تغییراتی پویا در سیستم‌های متعدد است (شمس یوسفی و همکاران، ۱۴۰۲). نوجوانی به‌عنوان دوره‌ای میان کودکی و بزرگسالی در نظر گرفته می‌شود که سنین ۱۰ تا ۱۹ سالگی را در برمی‌گیرد (چانگ و تسای^۱، ۲۰۲۲). نوجوانی دوره‌ای است که تغییراتی عمده در یک بازه زمانی کوتاه‌مدت روی می‌دهد (بتگون^۲ و همکاران، ۲۰۲۲). بدین ترتیب این روند همراه با علائم بلوغ باعث تغییر روابط خانوادگی و اجتماعی نوجوانان می‌گردد (لئو و وی^۳، ۲۰۲۰).

یکی از مؤلفه‌های اساسی رشد فرزندان، الگوی ارتباط آنان با والدین است (صدقی و همکاران، ۱۴۰۱). در این میان یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر ویژگی‌های روانی و رفتاری نوجوانان، درک آن‌ها از رابطه با والدین است (هاشمی و همکاران، ۱۴۰۲) و رفتار والدین از عوامل تأثیرگذار بر سازگاری و ناسازگاری نوجوانان است (لورنس^۴ و همکاران، ۲۰۱۹) و کیفیت رابطه والد-فرزندی ارتباط تنگاتنگی نیز با رفتار و سازگاری روانی نوجوانان دارد (سان^۵ و همکاران، ۲۰۲۰)؛ بنابراین داشتن رابطه خوب بین والدین و نوجوانان یک عنصر اساسی در رشد نوجوانان است (غلامزاده جفره و کرد، ۱۴۰۱).

رابطه والد-فرزندی مجموعه‌ای از رفتارها، احساسات و انتظارات منحصربه‌فردی را شامل می‌گردد که در تعیین سطوح آسیب‌پذیری فرزندان نمایان می‌شود (چیا^۶ و همکاران، ۲۰۲۰). نوجوانی به‌عنوان مرحله‌ای بسیار حسّاس از زندگی فرد، با تغییرات شناختی و ساختاری گسترده‌ای همراه است که در این میان نقش محیط تعاملی زندگی و حضور والدین بی‌بدیل است؛ بنابراین ساختار و جوّ روانی خانواده که ترکیب کلی و مجموعه روابط بین اعضای خانواده است، بر عملکرد و رفتار فرد برای مواجهه با مشکلات و موانع

1 Chang & Tsai

2 Betegón

3 Liu & Wei

4 Lorence

5 Sun

6 Chia

تأثیر می‌گذارد (صدقی و همکاران، ۱۴۰۱). در نتیجه فرآیندهای خانوادگی مانند نزدیکی رابطه والد و نوجوان، نوع تعاملات متقابل، جهت‌گیری و انسجام خانواده نقش مثبتی در رشد اجتماعی و فردی نوجوان دارد (ابراهیمی و اردکانی، ۱۴۰۱). در همین راستا نوجوانی که کمتر در مواجهه تعارض و تضادهای والدینی در زمینه والدگری قرار دارد و اتحاد و همدلی والدین در این زمینه را احساس می‌نماید نزدیکی و دلبستگی به والدین خود را بیشتر از همسالانش تجربه می‌کند که در نهایت به شکل‌گیری بهزیستی فردی او منجر می‌گردد (احمدی و همکاران، ۱۴۰۲). در نهایت تعامل میان والدین و فرزندان رابطه‌ای مهم در پدیدارشدن امنیت و صمیمیت را رقم می‌زند و در سایه این امنیت نوجوان امکان کاوش ارزش‌ها، عقاید و نقش‌های مختلف را پیدا می‌کند؛ بدین ترتیب نوجوان به‌سوی هویتی مستقل گام برمی‌دارد (ژائو^۱ و همکاران، ۲۰۲۰).

سلامت روان از عوامل مؤثر در عملکرد روانی، اجتماعی و عاطفی نوجوانان محسوب می‌شود (زمان‌نامیان و همکاران، ۱۴۰۱). در دوره نوجوانی با آغاز بلوغ در نوجوانان، فرآیندهای ذهنی و عاطفی آنها تحت تأثیر قرار می‌گیرد و با کاهش تاب‌آوری و بروز علائم آسیب‌بالینی، ممکن است سلامت روانی آنها کاهش یابد (لئو^۲ و همکاران، ۲۰۲۲). نوجوانان در مرحله نوجوانی با مشکلات فراوان فردی، خانوادگی، تحصیلی، اجتماعی، عاطفی و روانی مواجه هستند و بر این اساس لازم است در این گروه تحقیق شود و در جهت کاهش مشکلات و ارتقای سلامت آنان تلاش شود (باومایستر-لینگنس^۳ و همکاران، ۲۰۲۳). از سویی نیز، ریشه بسیاری از ناهنجاری‌ها را باید در روابط اعضای خانواده جست‌وجو کرد (لافرنیر و کولکارنی^۴، ۲۰۲۲). مطابق آمار سازمان جهانی بهداشت از هر ۶ نوجوان ۱۲ تا ۱۹ ساله، حداقل ۱ نفر از مشکلات سلامت روانی رنج می‌برد و شیوع آن در کشورهای توسعه‌یافته و کمتر توسعه‌یافته بین ۱۳ تا ۳۹ درصد برآورد

1 Zhao

2 Lyu

3 Baumeister-Lingens

4 LaFreniere & Kulkarni

شده است (سیو^۱ و همکاران، ۲۰۲۱). بر اساس نتایج تحقیقات مختلف در ایران نیز، حدود ۲۵ درصد از نوجوانان دارای مشکلات رفتاری می‌باشند (صالحی و انتصار فومنی، ۲۰۱۲). اهمیت موضوع مذکور زمانی بیشتر آشکار می‌شود که آثار و پیامدهای دوران نوجوانی تا پایان عمر بر نوجوانان باقی می‌ماند و تمامی ابعاد زندگی او را تحت تأثیر قرار می‌دهد (دیویس^۲ و همکاران، ۲۰۲۱).

درنهایت اگرچه دیدگاه نوجوانان در مورد کیفیت رابطه والد-فرزند به‌طور منحصربه‌فردی سلامت روان و رفاه آن‌ها را پیش‌بینی می‌کند، بااین‌وجود اما تحقیقات محدودی با استفاده از روش‌شناسی کیفی برای کشف توصیفات غنی از انتظارات، نگرش‌ها و باورهای نوجوانان نسبت به والدین وجود دارد (مککنا^۳ و همکاران، ۲۰۲۲). براین‌اساس، نیاز به پژوهشگران برای بررسی عمیق روابط هنجاری نوجوان و والدین وجود دارد؛ این شامل بررسی نگرش‌ها، باورها و انتظاراتی است که زمینه‌ساز تعاملات نوجوان و والدین است. تحلیل کیفی پویایی روابط نوجوان و والدین به محققان این امکان را می‌دهد که فراتر از مدل‌هایی حرکت کنند که «غنی از همبستگی و توضیح ضعیف» هستند (لستر^۴، ۲۰۱۳).

مروری بر پژوهش‌های پیشین داخلی و خارجی نیز حاکی از آن است که باوجود ادبیات گسترده‌ای که در درباره رابطه والد-فرزند وجود دارد؛ اما پژوهش‌های محدودی به‌صورت نظام‌مند با رویکرد کیفی انجام پذیرفته است و پژوهشی نیز در چارچوب اهداف این پژوهش در راستای تدوین الگوی تعاملی والد-نوجوان در رابطه والد-فرزند یافت نگردید. بدین‌جهت فقدان شواهد تجربی مرتبط با موضوع، روش و اهداف این پژوهش و از سویی اهمیت این موضوع در جامعه امروزی ایران و همچنین فقدان الگو و مدلی از تعامل والدین و نوجوانان مبتنی بر بافت موجود که عوامل متعدد دخیل در رابطه والد-نوجوان را ساماندهی و نحوه ارتباط اجزا متعدد دخیل در این فرایند را نشان دهد؛ محققان

1 Cui

2 Davies

3 McKenna

4 Lester

را به پژوهشی در این راستا سوق داد. بدین جهت وجه نوآوری و ابتکار پژوهش حاضر در آن است که با چارچوب کیفی و با رویکردی عمیق به شناسایی چارچوبی تعاملی در رابطه والد و نوجوان از دیدگاه نوجوانان می‌پردازد.

در مطالعه حاضر، پژوهشگر در پی شناسایی عواملی است که تعامل هر چه مطلوب‌تر والد و نوجوان را به همراه می‌آورد. شناسایی این عوامل در مسیر حرکت در جهت انسجام و ارتقای سلامت خانواده و به دنبال آن جامعه است؛ بنابراین، مسئله پژوهش حاضر عبارت است از اینکه باوجود غیرقابل انکار بودن چالش‌ها، تضادها و تعارضات در بین والد-نوجوان، چه عواملی موجب تعامل مطلوب‌تر آن‌ها می‌گردد و همچنین اجزا متعدد اثرگذار در این فرایند تعاملی چه مواردی هستند و نحوه ارتباط این عوامل چگونه است؟ ازاین‌رو این مطالعه، به شناسایی بسترها، عوامل مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها در راستای تعامل والدین و نوجوانان می‌پردازد و درنهایت نتایج حاصل از این پژوهش در قالب الگوی مفهومی ارائه می‌گردد؛ بنابراین هدف غایی از انجام این پژوهش تدوین الگوی مفهومی تعامل والدین و نوجوانان است. چنین چارچوبی مبتنی با بافت فرهنگی جامعه امروزی قادر است فرایند تعاملی میان والد و نوجوان را مورد کاوش قرار داده و الگویی عمیق را در راستای تعامل هر چه مطلوب‌تر والد و نوجوان ارائه نماید.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با استفاده از رویکرد کیفی^۱ و روش داده‌بنیاد یا گراند تئوری^۲ بر اساس مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین انجام شد. این پژوهش، بر اساس نظریه زمینه‌ای، به منظور ارائه الگویی منطقی و تبیینی نظری از تعامل والدین و نوجوانان انجام گرفت. جمعیت مورد مطالعه پژوهش حاضر شامل تمامی نوجوانان پسر و دختر ۱۲ تا ۱۸ ساله در شهرهای مشهد، سبزوار، جوین و کاشمر استان خراسان رضوی در بازه زمانی سال ۱۴۰۳-

1 Qualitative Method

2 Grounded Theory

۱۴۰۲ بود که با روش نمونه‌گیری هدفمند^۱ و در دسترس^۲ انتخاب گردیدند. بدین ترتیب نمونه‌گیری با در نظر گرفتن اصل اشباع نظری در راستای تکمیل الگو و نظریه و اشباع مقوله‌های شناسایی شده تا زمانی که محققان به اطلاعات تازه‌ای دریافت نکنند ادامه یافت و بدین صورت ۱۲ مشارکت‌کننده نوجوان از ۴ شهر استان خراسان رضوی و از ۸ مدرسه با سطوح کیفی متفاوت بر اساس ملاک‌های ورود شامل ۱- شرایط سنی ۱۲ تا ۱۸ سال ۲- رضایت آگاهانه جهت شرکت در پژوهش ۳- اذعان به تعامل مطلوب با والدین و کسب نمره بالاتر از ۱۷۰ در پرسشنامه مقیاس تعامل والدین-نوجوان^۳ بارنز و اولسون^۴ (۱۹۸۲) مصاحبه شدند. قابل ذکر است از میان نوجوانانی که اذعان به تعامل مطلوب با والدین داشتند ۷۳ نوجوان پرسشنامه را تکمیل و ۴۷ نوجوان حائز نمره لازم و در نهایت ۱۲ نوجوان بر اساس عواملی چون قابلیت ارتباطی نوجوان در انتقال پیام و داشتن تعهد و همکاری در نهایت مصاحبه شدند.

در این پژوهش با به کارگیری تکنیک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته^۵ داده‌ها جمع‌آوری گردید. فرایند جمع‌آوری داده بدین صورت بود که با در نظر گرفتن شرایط رازداری، اهداف پژوهش و فرایند آن برای مشارکت‌کنندگان در پژوهش تشریح گردید و دغدغه‌های ذهنی نوجوانان در این راستا مرتفع گردید؛ بدین ترتیب ابتدا مشارکت‌کنندگان در پژوهش با پرسش‌های کلی مورد سؤال قرار گرفتند تا انجام مصاحبه تسهیل گردد و در ادامه به منظور فهم عمیق از پرسش‌های موشکافانه و پیگیرانه مانند «می‌شود در این مورد بیشتر توضیح دهید؟» و «می‌توانید منظورتان را واضح‌تر و دقیق‌تر بیان کنید؟» استفاده گردید و همچنین از آنجا که این نوع مصاحبه منعطف است با توجه به پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان پرسش‌های مقتضی بعدی در جهت اهداف پژوهش مطرح گردید، همچنین در مواردی که مصاحبه جنبه شعارگونه و نمادین پیدا می‌کرد هدایت نوجوانان

1 Purposive Sampling

2 Convenience Sampling

3 Parent-Adolescent Communication Scale

4 Barnes & Olson

5 Semi- structured interview

به‌سوی مصادیق عینی موردتوجه قرار می‌گرفت. تعدادی از پرسش‌ها که در فرایند مصاحبه این پژوهش به کار گرفته شد بدین شرح است: ۱- تاکنون چه عواملی موجب تعامل (ارتباط) هر چه بهتر بین شما و والدینتان شده است؟ ۲- چه عواملی تعامل میان شما و والدین را تحت تأثیر قرار می‌دهد؟ ۳- چه عواملی مانع تعامل/ارتباط خوب و مناسب بین شما و والدین شده است؟ ۴- چه اقداماتی والدین برای برطرف کردن موانع و ارتباط بهتر با شما انجام داده‌اند؟ ۵- تعامل خوب شما با والدین چه پیامدهایی برای شما داشته است؟

جهت اجرای پژوهش محققان پس از کسب مجوز از آموزش و پرورش منطقه به دنبال شناسایی نوجوانانی در راستای اهداف پژوهش و دارای تعامل مطلوب با والدین بودند؛ بدین ترتیب مدارس در سطوح کیفی متفاوت به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و سپس با هماهنگی ارکان مدرسه نوجوانانی که اذعان به تعامل مطلوب با والدین داشتند شناسایی گردیدند؛ بدین ترتیب مشارکت‌کنندگان در پژوهش با انجام مصاحبه اولیه و تکمیل پرسشنامه تعامل والدین-نوجوان بازتر-اولسون و کسب نمره ۱۷۰ به بالا انتخاب گردیدند. مصاحبه هر یک از مشارکت‌کنندگان از ۳۵ تا ۶۰ دقیقه و به‌طور میانگین ۵۰ دقیقه به طول انجامید. مصاحبه‌ها با کسب اجازه از مشارکت‌کنندگان ضبط و سپس روی کاغذ پیاده‌سازی گردید تا آماده تجزیه و تحلیل گردد. پس از مصاحبه نیز به‌منظور رعایت رازداری و حفظ هویت شخصی افراد در هنگام تبدیل مصاحبه به متن از کد استفاده شد.

مقیاس تعامل والدین - نوجوان: در فرایند غربالگری نوجوانان دارای تعامل مطلوب با والدین، از پرسشنامه تعامل والدین-نوجوان بارنز و اولسون (۱۹۸۲) استفاده گردید. این مقیاس که توسط بارنز و اولسون در سال ۱۹۸۲ طراحی و اعتبارسنجی شده است، شامل ۴۰ سؤال است. این مقیاس متشکل از دو بعد است که میزان گشودگی در ارتباطات خانوادگی (نمونه گویه: من نظراتم را بدون محدودیت و خجالت با پدر/مادرم در میان می‌گذارم) و میزان مشکل در ارتباطات خانوادگی (نمونه گویه: رأی من سخت است که تمام مسئولیت‌هایی که پدر/مادرم می‌گویند را بپذیرم) را موردسنجش قرار می‌دهند. هر جنبه شامل ده سؤال است و پاسخ‌ها بر اساس مقیاس لیکرت از ۱ (کاملاً

مخالف) تا ۵ (کاملاً موافق) ثبت می‌شوند. سؤالات مربوط به جنبه دوم (شماره‌های ۲،۴، ۵، ۱۰، ۱۵، ۱۲، ۱۹، ۱۸ و ۲۰) به صورت معکوس نمره‌دهی می‌شوند تا نمرات بالاتر در این بخش نشان‌دهنده «عدم وجود مشکل در ارتباطات خانوادگی» باشد. با جمع نمرات دو بخش، یک امتیاز کلی به دست می‌آید که نشان‌دهنده کیفیت ارتباطات خانوادگی است. بارنز و اولسون (۱۹۸۲) برای اعتبارسنجی این مقیاس از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده کردند. نتایج نشان داد که این مقیاس، دو عامل اصلی را اندازه‌گیری می‌کند: گشودگی در ارتباطات خانوادگی و میزان مشکل در ارتباطات خانوادگی. برای بررسی پایایی، از ضریب آلفای کرونباخ و روش بازآزمایی با فاصله زمانی یک هفته استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای جنبه گشودگی و میزان مشکل به ترتیب ۰،۸۷ و ۰،۸۹ و ضریب بازآزمایی برای این جنبه‌ها به ترتیب ۰،۸۲ و ۰،۷۹ به دست آمد. این مقیاس در پژوهش محمدی باغملایی و یوسفی (۱۴۰۲) تحت عنوان «رابطه تعامل والدین - نوجوان و درگیری تحصیلی: نقش واسطه‌ای یادگیری خودتنظیمی» به زبان فارسی ترجمه و اعتبارسنجی شده است. روایی آن از طریق تحلیل عاملی تأییدی بررسی گردیده و پس از حذف سؤالات با بار عاملی کمتر از ۰،۳۰، مدل نهایی از برازش مطلوبی برخوردار بوده است. در بررسی پایایی، ضرایب آلفای کرونباخ بین ۰،۷۶ تا ۰،۹۰ گزارش شد که نشان‌دهنده پایایی بالای پرسشنامه است.

روند تجزیه و تحلیل این پژوهش در یک فرایند سه مرحله‌ای شامل سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی مطابق با رویکرد اشتراوس و کوربین^۱ (۱۹۹۰) انجام گرفت. در گام نخست تحلیل داده‌های این پژوهش، خطبه خط مصاحبه کدگذاری باز گردید تا مفاهیم اولیه شناسایی گردند. در گام دوم به منظور کدگذاری محوری طبقات فرعی به اصلی مرتبط گردیده تا مقولات عمده و محوری شناسایی گردند و نهایت نیز کدگذاری انتخابی انجام و متغیر مرکزی شناسایی و فرایند دستیابی به نظریه طی شد. پس از کدگذاری انتخابی، رابطه بین مقوله‌ها به صورت الگویی بر اساس روش داده بنیاد

1 Corbin & Strauss

شناسایی شد که در شکل شماره ۱ با عنوان الگوی تعامل والد-نوجوان نشان داده شده است. ایده اصلی تدوین الگو، ایجاد یک هسته برای اتصال داده‌های دیگر به این هسته است. در نهایت مطابق این نوع کدگذاری، دسته‌ها به دسته مرکزی مرتبط شدند و نظریه «تعامل سازنده والد-نوجوان» را ایجاد کرده‌اند.

به منظور صحت و اعتبار داده‌های پژوهش نیز از چهار شاخص گابا و لینکلن^۱ (۱۹۸۹) استفاده شد. برای تضمین قابلیت اعتبار داده‌ها^۲ پس از تحلیل هر مصاحبه، پژوهشگر با انعکاس مفاهیم بنیادی هر مصاحبه به نوجوان، صحت و سقم مطالب را تأیید و تغییرات لازم اعمال نموده است. جهت تضمین قابلیت تصدیق^۳ در این پژوهش سعی بر آن بود که پژوهشگر پیش فرض‌های پیشین خود را تا حد امکان در فرایند جمع‌آوری اطلاعات دخالت ندهد. جهت تضمین قابلیت اطمینان^۴ از روش بازنگری ناظران، در قالب استفاده از نظرات تکمیلی سایر همکاران پژوهشگر مورد استفاده قرار گرفت. جهت قابلیت تعمیم^۵ و انتقال‌پذیری یافته‌ها ضمن نمونه‌گیری هدفمند سعی بر آن شد نمونه‌های مورد مطالعه از نوجوانان با سطوح کیفی متفاوتی از جامعه باشد.

در این پژوهش ۱۲ مشارکت‌کننده نوجوان حضور داشتند که میانگین سنی آن‌ها ۱۵ سال است و کمترین سن ۱۴ سال و بیشترین سن ۱۷ سال می‌باشد. جدول اطلاعات جمعیت شناختی پژوهش حاضر به شرح زیر می‌باشد:

جدول ۱. اطلاعات جمعیت‌شناختی

ردیف	جنسیت	سن	سن پدر	سن مادر	تعداد فرزندان	ترتیب تولد
۱	پسر	۱۵	۳۸	۳۰	۲	فرزند اول
۲	پسر	۱۵	۵۰	۴۳	۳	فرزند دوم
۳	پسر	۱۵	۴۳	۳۸	۲	فرزند اول

1 Guba & Lincoln

2 Credibility

3 Confirmation

4 Dependability

5 Transmissivity

ردیف	جنسیت	سن	سن پدر	سن مادر	تعداد فرزندان	ترتیب تولد
۴	پسر	۱۷	۴۵	۴۱	۱	فرزند اول
۵	پسر	۱۶	۴۵	۳۵	۲	فرزند اول
۶	پسر	۱۶	۳۹	۳۸	۲	فرزند اول
۷	دختر	۱۴	۴۲	۵۲	۳	فرزند سوم
۸	دختر	۱۶	۳۸	۳۰	۲	فرزند اول
۹	دختر	۱۴	۳۶	۳۲	۴	فرزند اول
۱۰	دختر	۱۴	۴۳	۳۸	۲	فرزند دوم
۱۱	دختر	۱۴	۴۶	۴۰	۴	فرزند سوم
۱۲	دختر	۱۵	۴۲	۳۱	۲	فرزند اول

یافته‌های پژوهش

پس از اشباع نظری داده‌ها در فرایند مصاحبه و تحلیل تجربیات شرکت‌کنندگان در پژوهش، در تحلیل نهایی داده‌ها، ۱۵۱ کد باز، ۱۴ کد محوری و کد انتخابی «تعامل سازنده والد-نوجوان» شناسایی گردید.

شرایط علی: شرایط علی به مجموعه‌ای از رویدادها گفته می‌شود که منجر به وقوع یا گسترش پدیده مرکزی می‌گردند (اشتراوس و کوربین، ۱۹۹۰). شرایط علی در پژوهش حاضر سه گفتمان حمایتی، تعاملی و عاطفی را در بر می‌گیرد.

جدول ۲. شرایط علی

اجزا الگو	کدگذاری محوری	گزیده‌ای از مفاهیم (کدگذاری باز)
شرایط علی	گفتمان حمایتی	حمایت مستمر والدین، توجه متمرکز والدین به نوجوان، احترام گذاشتن به تصمیمات نوجوان، احترام متقابل والد-فرزند، تحقیر نکردن نوجوان، سرزنش نکردن نوجوان هنگام انجام اشتباه، القای حس خیرخواهی والدین در نوجوان، اعتماد والدین به نوجوان، شک نداشتن به نوجوان
	گفتمان تعاملی	رابطه صمیمانه والد-فرزند، سازگاری در رابطه والد-فرزند، فعالیت‌های مشترک والد-نوجوان، درک شدن توسط والدین، درک شرایط و اقتضائات سنی دوره نوجوانی

اجزا الگو	کدگذاری محوری	گزیده‌ای از مفاهیم (کدگذاری باز)
		توسط والدین، پیش‌قدم شدن والدین برای گفت‌وگو، وجود فضای گفت‌وگو در خانواده، صحبت نرم با نوجوان، گوش دادن به نوجوان، همراهی در فعالیت‌های نوجوان، گیرندادن مداوم به نوجوان
	گفتمان عاطفی	فضای امن عاطفی در خانواده، پذیرش احساسات نوجوان، حمایت عاطفی از نوجوان هنگام بروز مشکلات، دلسوزی والدین، همدلی والدین هنگام تجربه چالش‌ها، تأمین نیاز محبت نوجوان، تلطیف جو خانواده با مزاح و شوخی

گفتمان حمایتی: آنچه در وهله اول در تمام مصاحبه‌های پژوهش حاضر نمایان و عامل اصلی توسعه پدیده مرکزی این پژوهش بود گفتمان مبتنی بر حمایتگری والدین در همه اوقات در زندگی والد-نوجوان بود. تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه با نوجوانان روشن ساخت نوجوانان، حمایت همه‌جانبه والدین را علت اصلی تعامل خود با والدین تلقی می‌نمایند. بدیهی است نوجوانان چتر حمایتی والدین از خود را نقطه ثقل تعامل والد-فرزند می‌پندارند.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۱ در این باره: «کمک‌هاشون رو با بودنشون احساس می‌کنم؛ همین که سایشون بالا سرمه و کلاً تو زندگیم هستن باعث میشه که یه خانواده‌ای داشته باشم باعث میشه که بیشتر به هدف هام فک کنم».

گفتمان تعاملی: مصاحبه با نوجوانان حاکی از آن بود که نوجوانان انعطاف و تعامل والدین با خود را عامل مهمی در تعامل خود با والدین برمی‌شمارند. بدیهی است گفتمان مبتنی بر تعامل والدین، تسهیل‌کننده و تعدیل‌کننده رابطه والدین و نوجوانان در همه حال و به‌ویژه اوقات تنش‌زا خواهد بود و نوجوانان متعادل بودن جو خانوادگی و هر آنچه والدین در این زمینه به کار می‌گیرند را دارای نقشی کلیدی در ادراک خود از رابطه تعاملی با والدین تلقی می‌نمایند.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۳ در این باره: «توی خونه به نظرات همدیگه احترام می‌ذاریم یعنی من هم احترام می‌ذارم و هم اونا احترام می‌ذارن مثلاً وقتی

من به چیزی میگم اونا گوش می‌کنن نه اینکه حواسشون به یه چیز دیگه باشه یا وقتی نظری میدم اونا همینجوری رد نمی‌شن و تجزیه تحلیلش می‌کنن آگه خوب باشه قبول می‌کنند».

گفتمان عاطفی: نوجوانان در مصاحبه‌ها به نقش مهم عواطف در رابطه با والدین اشاره می‌کردند. نوجوانان به کارگیری عواطف توسط والدین را در رابطه با خودمحوری می‌دانند؛ بنابراین رابطه والد-فرزند خالی از عواطف سطح تعاملات با نوجوان را تحت تأثیر قرار می‌دهد و نوجوانان رابطه خود با والدین را نیازمند عواطف دانسته و نقش تلطیف‌کننده آن را اشاره می‌نمایند.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۷ در این باره: «خیلی راحت واقعاً خیلی راحت، من یعنی به هر کی میگم میگه این اصلاً ممکن نیست ولی من جوری راحت، جوری راحت که اگر حتی مشکلات خیلی بزرگ هم داشته باشم و دوست نداشته باشم به کسی بگم، صد درصد به مادر و پدرم میگم، چون کسی بهتر از مادر و پدر نیست».

شرایط زمینه‌ای: شرایط زمینه‌ای به مجموعه‌ای از رویدادها گفته می‌شود که به‌طور غیرمستقیم بر پدیده‌ها تأثیر می‌گذارند یا رویدادهایی که زمینه‌ساز وقوع یا گسترش پدیده مرکزی می‌شوند (اشتراوس و کوربین، ۱۹۹۰). شرایط زمینه‌ای در پژوهش حاضر بستر مدیریتی را در بر می‌گیرد.

جدول ۳. شرایط زمینه‌ای

اجزا الگو	کدگذاری محوری	گزیده‌ای از مفاهیم (کدگذاری باز)
شرایط زمینه‌ای	بستر مدیریتی	تسهیل در استقلال فرزندان، ایجاد فضای آزاد برای نوجوان و اعتماد به او، حق‌مدار بودن والدین، اقتدار والدین، الگوسازی والدین، انتقال تجربیات به نوجوان، اهتمام در برطرف کردن نیازهای نوجوان، مشخص کردن مرزهای خانواده، مدیریت اختلاف در خانواده، رعایت حریم خصوصی نوجوان، رازداری والدین

بستر مدیریتی: تحلیل داده‌های حاصل از پژوهش حاضر حاکی از آن بود مدیریت

والدین از شرایطی است که زمینه‌ساز تعامل والدین و نوجوانان می‌باشد. مشارکت‌کنندگان در این پژوهش تأکید داشتند نوع مدیریت والدین قادر است بستر تعامل ساز رابطه والد-فرزند باشد؛ لذا مصاحبه با نوجوانان مؤید آن است که مدیریت والدین به نوبه خود قادر است زمینه‌ساز تعاملات والد-نوجوان گردد.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۸ در این باره: «این که مثلاً بابام منو عقده‌ای بار نیاورده. مثلاً خیلی توی زندگی گیر بده اینجا نرو، این کارو نکن، اینو انجام نده. مثلاً باهام با خشونت رفتار نمی‌کنه بعد من سعی می‌کنم مثلاً بعد یکی هم آینه که من درگیر رابطه‌های بیرونی نیستم سعی می‌کنم فقط رابطه خانواده، با مامان و بابای خودم بگذروم اینجوری نیستش مثلاً مثل دختر دیگه درگیر وابستگی باشم».

شرایط مداخله‌گر: شرایط مداخله‌گر، شرایطی هستند که با تأثیر بر شرایط علی، وقوع پدیده را کاهش، تشدید یا تغییر می‌دهند. درواقع شرایط مداخله‌گر، شرایط و عواملی هستند که اگرچه مستقیماً بر پدیده اصلی تأثیر نمی‌گذارند، اما می‌توانند با تأثیرگذاری بر عوامل اصلی تأثیر خود را بر پدیده مرکزی افزایش دهند و از طرف دیگر تأثیر مستقیم بر پدیده اصلی داشته باشند (اشتراوس و کوربین، ۱۹۹۰). شرایط مداخله‌گر در پژوهش حاضر عوامل درون و برون خانوادگی را شامل می‌گردد.

جدول ۴. شرایط مداخله‌گر

اجزای الگو	کدگذاری محوری	گزیده‌ای از مفاهیم (کدگذاری باز)
شرایط مداخله‌گر	عوامل درون خانوادگی	روابط مطلوب با همشیرها، اختلاف سنی کم نوجوان و والدین، رابطه صمیمانه والدین با یکدیگر
	عوامل برون خانوادگی	کمک از مشاور برای حل تعارضات یا اختلافات، الگوگرفتن از اشخاص پیرامونی تأثیرگذار، دوستان همسو با نظرات والدین، شبکه حمایتی خویشاوندی

عوامل درون خانوادگی: نوجوانان مشارکت‌کننده در مصاحبه‌ها عوامل موجود در درون خانواده را مؤثر در رابطه خود با والدین قلمداد می‌کردند به نحوی که ورای عملکرد

والدین در مواجهه با نوجوان، عواملی چون نقش همشیرها، شرایط سنی والدین و حتی روابط صمیمانه خود با والدین با یکدیگر قادر است در رابطه والدین با نوجوان تعیین‌کننده باشد.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۱۱ در این باره: «پدرم صبرش زیاده و خیلی خونگرمه و میشه در مورد مسائل باهاش صحبت کرد ولی مادرم وقتی غمگین باشه هیچی نمیکه اما من بیشتر حرف‌هام رو با خواهر بزرگم در میون می‌ذارم و اختلاف سنی مون هشت سال و حس مادرانه‌ای بهش دارم».

عوامل برون خانوادگی: شبکه‌های حمایتی بیرون خانواده در نگاه نوجوانان قادر است تسهیل‌کننده و نقطه اتکایی در رابطه تعاملی نوجوانان و والدین باشد؛ از این جهت نقش مشاور، دوستان و خویشاوندان توسط نوجوانان در نظر گرفته شده است.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۳ در این باره: «خیلی وقتا شده از آشناها بعضی وقتا خاله بعضی وقتا مادر بزرگ و پدر بزرگ و اینا باعث شدن اگر مشکلی یا مسئله‌ای یا حتی دلخوری بین من و پدر و مادر هست حل بشه».

راهنماها: راهنماها استراتژی‌ها و اقدامات هدفمند و عمدی هستند که برای حل یک مشکل یا در پاسخ به رویدادها، موقعیت‌ها و شرایط موجود انجام می‌شوند (اشتراوس و کوربین، ۱۹۹۰). راهنماها در این پژوهش راهنماهای حمایت‌گرا، تعاملی-مشارکتی، نقادانه، مدیریتی و خلاقانه را شامل می‌گردد.

جدول ۵. راهنماها

اجزا الگو	کدگذاری محوری	گزیده‌ای از مفاهیم (کدگذاری باز)
راهنماها	راهنماهای حمایت‌گرا	اهتمام در حفظ روابط صمیمانه با وجود مشکلات و اختلافات، آگاهی بخشی به نوجوان، تقویت عزت نفس نوجوان در خانواده، ارائه راهکارهای سازگارانه به نوجوان، اهتمام والدین در درک و همدلی با نوجوان، اهتمام والدین برای برآورده ساختن نیازها و خواسته‌های نوجوان، پیگیری وضعیت تحصیلی نوجوان، تلاش والدین در راستا آرام‌سازی و امیدواری نوجوان هنگام بروز مشکلات

اجزا الگو	کدگذاری محوری	گزیده‌ای از مفاهیم (کدگذاری باز)
	راهندهای تعاملی- مشارکتی	تقسیم وظایف در خانواده، اهتمام در احترام متقابل والد-نوجوان، احترام به نظرات یکدیگر، گفت‌وگو متقابل جهت حل اختلافات، تلاش متقابل والد-نوجوان در جهت حفظ اعتماد، اهتمام والد-نوجوان در جهت حفظ ارتباط صمیمانه، مهرورزی در گفتمان روابط والد-فرزندی، گوش دادن فعال به نوجوان، درک متقابل والد-نوجوان، دخیل کردن نوجوان در تصمیمات خانوادگی در مشورت با نوجوان
	راهندهای نقدانه	روبرو کردن به موقع نوجوان با حقایق، نقد و بررسی و پذیرش نظر نوجوان، مقایسه نوجوان با همسالان صرفاً در جهت پیشرفت، مواجهه منطقی والدین با اشتباهات نوجوان
	راهندهای مدیریتی	جدیت به موقع والدین، گفت‌وگو با نوجوان در هنگام بروز مشکلات ارتباطی، تلاش والدین در جهت برطرف کردن سوء تفاهم‌های ارتباطی، انتقال تجربیات والدین به نوجوان، میانجی‌گری والدین به هنگام بروز اختلافات بین فرزندان، آموزش اصول روابط صمیمانه توسط والدین، کمک والدین به حفظ رابطه صمیمی بین فرزندان، تغافل هدفمند والدین
	راهندهای خلاقانه	شوخی طبیعی و سعی در تلطیف فضا هنگام بروز مشکلات ارتباطی، استفاده از کتاب‌خوانی برای ارتباط صمیمانه و آموزش ضمنی از دوره کودکی

راهندهای حمایت‌گرانه: راهندهای حمایتی در نگاه نوجوانان دربرگیرنده اقدامات حمایت‌گرانه‌ای است که والدین در جهت تعامل با نوجوانان به کار می‌گیرند و این اقدامات از این حیث قابل توجه است که ابراز حمایت توسط والدین به تنهایی کافی نیست و آنچه مورد اهمیت است ادراک حمایت والدین توسط نوجوان است.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۱۲ در این باره: «اگر نمره کم بشه و ناراحت باشم مامانم بهم میگه یکه دفعه اشکال نداره کم اومدی سعی کن تلاش ات رو بکنی دفعه بعدی نمره بهتری بیاری و منم آروم میشم».

راهندهای تعاملی-مشارکتی: راهندهای تعاملی-مشارکتی حاکی از اقدامات والدین در جهت تعامل و مشارکت دادن نوجوان در امور می‌باشد و از دیدگاه نوجوانان مشارکت‌کننده در پژوهش این شریک دانستن نوجوان و تعامل با نوجوان قادر است فضای

تعاملی والد-فرزندی را به نحو مطلوبی تحت تأثیر قرار دهد.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۱۲ در این باره: «اونا سعی کنن حرفی بززن که من به حرفاشون جذب بشم نه این که من از حرفاشون خسته بشم و حرفایی که می‌دونن من رو ناراحت می‌کنه نمی‌ززن و وقتی باهاشون صحبت می‌کنم با دقت بهم گوش میدن و این که می‌دونم تمام تلاش شون رو برای بچه هاشون می‌کنن و وقتی با مامانم حرف می‌زنم می‌دونم من رو درک می‌کنه و خودشو گذاشته جای من».

راهبردهای نقادانه: از دیدگاه نوجوانان نقد سازنده والدین با رعایت ملاحظات و حفظ احترام و عزت نوجوان نه تنها مانع تعاملات مطلوب والد-فرزندی نیست که می‌تواند در یک فضای منطقی تعامل را موجب شود و این نوع راهبرد از این حیث قابل توجه است که در صورت به کارگیری نابجا والدین می‌تواند نتیجه معکوس در تعامل را داشته باشد و نوجوانان دارای تعامل مطلوب با والدین همواره به کارگیری مثبت و مطلوب این راهبرد توسط والدین را مورد ارزیابی قرار می‌دهند.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۳ در این باره: «وقتی به نظری میدم و خانواده مخالفن به زور مجبورم نمیکنن نظرشون رو بپذیرم قشنگ میشینم حرف می‌زنیم نظرمو میگم اونا نقدش میکنن حالا ممکنه منم باز قانع نشم ولی دعوا نداریم حرف همو می‌پذیریم».

راهبردهای مدیریتی: نوجوانان راهبردهایی که والدین در جو خانواده به کار می‌گیرند را به عنوان ابزاری مهم نزد والدین تلقی می‌نمایند که والدین به وسیله مدیریت متوازن در سطح خانواده قادرند ارتباط میان بخش‌های مختلف خانواده را تعدیل نموده و بتوانند میانجی امور زیادی گردند.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۱ در این باره: «بهم توجه میکنن و اگر کار اشتباهی انجام بدم با بی توجهیشون مثلاً شاید پیش بیاد ولی از سوی دیگه بهم میرسونن یعنی جبران میکنن و بالاخره سختگیری هم جاهایی داشتن و بالاخره فرزندشونم دیگه و اگر سختگیری نباشه یعنی از تو ناامید شدن»

راهبردهای خلاقانه: راهبردهای خلاقانه نقش مهم خلاقیت والدین در شکل‌گیری

تعامل با نوجوان را آشکار می‌سازد بدین صورت که نوجوانان مشارکت‌کننده در این پژوهش همواره از خلاقیت والدین استقبال می‌نمایند و این نوع راهبردها را به‌عنوان اقداماتی تلقی می‌نمایند که قادر است موانع تعامل را کنار زده و تعامل را موجب گردد.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۹ در این باره: «بیشتر آدمی هستم که تو خودم می‌ریزم ولی اگر از پدر و مادرم دلخور باشم بهشون میگم مثلاً شده صبح با پدرم دعوا کردم و بعد موقع شام و ناهار باهاش صحبت کردم و پدرم هم حرفش رو می‌زنه بعد با هم شوخی می‌کنیم و دیگه اون دعوا رد میشه».

پیامدها: پیامدها نتایج اعمال و کنش‌ها هستند. هر جا انجام یا عدم انجام عمل معینی در پاسخ به امر یا مسئله‌ای یا به‌منظور اداره یا حفظ موقعیتی از سوی فرد یا افرادی انتخاب شود، پیامدهایی پدید می‌آید (اشتراوس و کورین، ۱۹۹۰). پیامدها در پژوهش حاضر سه حوزه فردی، تعاملی و اجتماعی را در برمی‌گیرد.

جدول ۶. پیامدها

اجزا الگو	کدگذاری محوری	گزیده‌ای از مفاهیم (کدگذاری باز)
پیامدها	پیامدهای فردی	اهتمام در راستای رسیدن به اهداف، تزریق جرات ورزی توسط والدین در نوجوان، ارتقا تاب‌آوری نوجوان، پیشگیری از تکرار اشتباهات، ارتقا مهارت‌های زندگی، تسلیم‌نشدن در برابر موانع، چالش‌پذیرتر شدن نوجوان، نگاه مثبت به خود، خودتنظیمی و مدیریت خواسته‌های نوجوان، استقلال نوجوان در امور تحصیلی، تقویت عزت‌نفس و اعتمادبه‌نفس نوجوان، تقویت احساس خودکارآمدی و استقلال نوجوان، تقویت انگیزه نوجوان
	پیامدهای تعاملی	مهرورزی در گفت‌وگو والد-فرزندی، اعتماد به والدین در مواقع بحرانی، سازگاری با والدین در زمان اختلافات، همراهی نوجوان با والدین، اعتماد نوجوان به والدین، احترام به مرزها و قوانین خانوادگی، ارتباط کارآمد با والدین، رابطه حمایت‌گراانه با همشیرها، تقویت حس همدلی و رازداری نوجوان، توافق و هماهنگی والد-نوجوان
	پیامدهای اجتماعی	بالغانه رفتارکردن در اجتماع، عدم درگیری در روابط عاطفی، مدیریت احساسات در روابط، کمک والدین به جامعه‌پذیری نوجوان، احساس ارزشمندی نوجوان در جامعه، تلاش نوجوان برای حفظ ارزش و اعتبار خود و خانواده در جامعه، محبوبیت نوجوان در بین آشنایان، تأثیر مثبت روابط خانوادگی بر روابط دوستانه نوجوان

پیامدها فردی: پیامدهای فردی تعامل والدین و نوجوانان در وهله نخست در سطح فردی بروز پیدا می‌کند و ارتقا نوجوان در ساحت‌های مختلف شخصی را در پی دارد و تحلیل داده‌های حاصل مصاحبه با نوجوانان نیز مؤید این نوع پیامد در نتیجه تعامل والد-فرزند است.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۱ در این باره: «ارتباط خوبم باعث موفقیت‌م شده دیگه مثلاً پیشرفتم مثل اینکه زندگی رو چه جوری بگیرم و چطوری با شرایط کنار بیام».

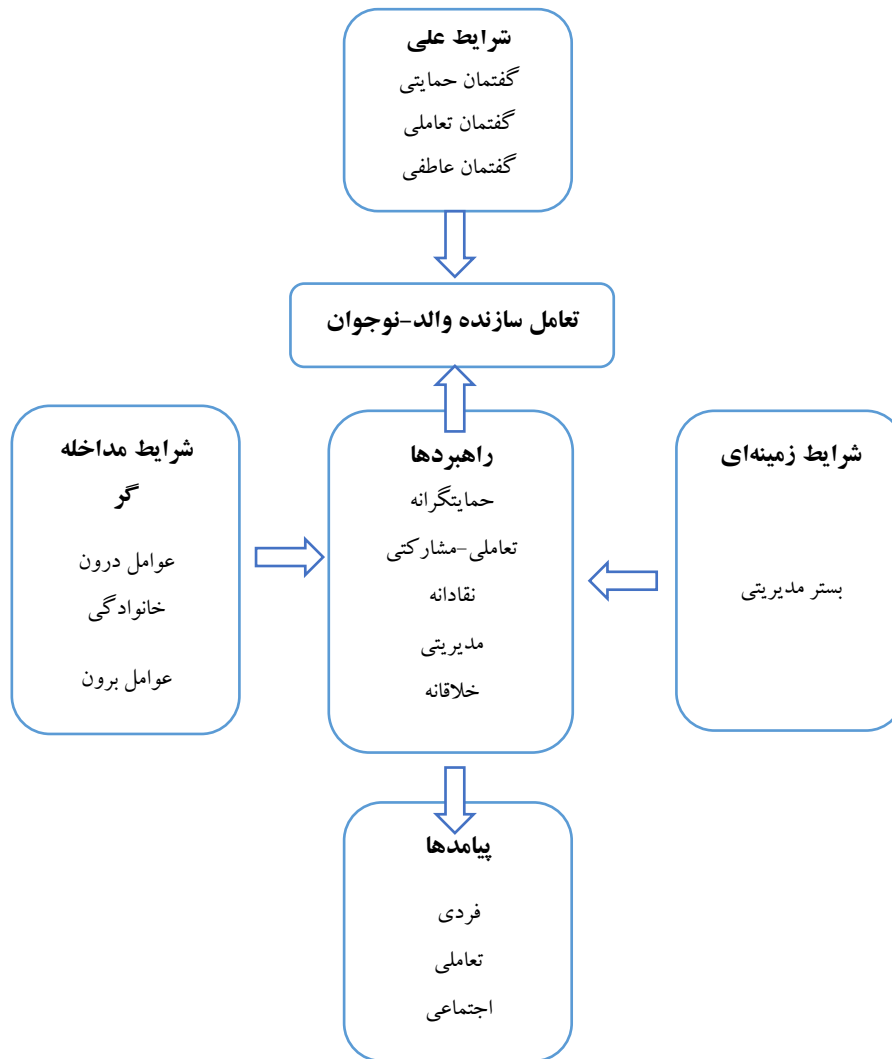
پیامدها تعاملی: تحلیل داده‌های مصاحبه با نوجوانانی که سطح تعاملی مطلوبی با والدین دارند حاکی از پیامدهایی است که تعامل، اعتماد، سازگاری، احترام و هماهنگی را در رابطه والد-نوجوان پدید می‌آورد.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۹ در این باره: «چون در منطقه روستایی زندگی می‌کنیم از مرزهایی که برام مشخص کردن پام رو بیرون نگذاشتم و کاری نکردم که بخواد پای آبروشون وسط باشه و از پارسال هم هر حرفی می‌زنن بدون چون و چرا قبول می‌کنم چون بعداً می‌فهمم که چرا این حرف رو زدن».

پیامدها اجتماعی: پیامدهای رابطه والد نوجوان تنها به سطوح فردی و تعاملی محدود نمی‌گردد و در اجتماع نیز خود را نمایان می‌سازد؛ از این حیث نوجوانان سطوحی از ارتقا در سطح جامعه را بر می‌شمارند که در نتیجه تعامل با والدین به آن دست می‌یابند.

بخشی از صحبت‌های مصاحبه‌شونده شماره ۶ در این باره: «همون رفتاری که توی خونه باهام دارن در جمع‌های خانوادگی مون هم دارن و شخصیت‌ام رو حفظ کردن به همین خاطر در جمع‌های خانوادگی آدم محبوبی هستم».

شکل ۱. مدل تعامل والد-نوجوان

بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر باهدف تدوین الگوی تعامل والدین و نوجوانان صورت گرفته است. چنین مدلی با اتکا به ادراک و تجارب نوجوانان از رابطه والد-فرزندی، الگویی تعاملی را تبیین می‌نماید. تعامل والدین و نوجوانان به‌عنوان مفهومی چندبعدی مستلزم وجود شرایط و

عوامل متعددی است و مدل پارادایمی برگرفته از رابطه والد-نوجوان، نحوه تعامل، اثرگذاری و تأثیرپذیری عوامل متعدد دخیل در این فرایند را در بستر خانواده نشان می‌دهد. بر اساس یافته‌ها، یکی از شرایط علی تعامل والدین و نوجوانان، گفتمان حمایتی والدین می‌باشد؛ در تبیین حمایت والدین لحاظ این نکته ضروری است که ادراک نوجوان از حمایت والدین با ادراک والدین در حمایت از نوجوان متفاوت است؛ بنابراین گاهی ممکن است والدین از دیدگاه خود حمایتی انجام دهند که نوجوان آن را حمایت ارزیابی ننماید. حمایت والدین از نوجوان قادر است در رابطه والد-فرزندی تعامل را برقرار، خلأ و شکاف‌ها را ترمیم و تسهیل‌کننده سایر ابعاد باشد. حمایت والدین در نگاه نوجوانان تکیه‌گاه مهمی در تعامل است؛ به عبارتی وجود حمایت پیش شرط تعامل والدین و نوجوان است و عدم وجود یا عدم ادراک آن توسط نوجوان در رابطه والد-فرزندی، تحت تأثیر دهنده کل رابطه تعاملی والدین و نوجوان است. از دیگر شرایط علی تعامل والدین و نوجوانان گفتمان تعاملی والدین می‌باشد؛ در تبیین گفتمان تعامل والدین و نوجوانان می‌توان گفت والدین قادرند با نشان دادن تعامل خود هر گونه اختلاف، فضای متشنج و تضادهای پیش آمده در رابطه والد-فرزندی را خنثی نمایند. بدین جهت نوجوانان به طور مستمر رابطه خود و والدین را ارزیابی می‌نمایند و چنانچه ادراک پدیداری شکل گرفته در نوجوان حاکی از تعامل والدین با خود باشد آنچه شکل می‌گیرد کنار رفتن موانع و در نهایت تعامل والد-نوجوان خواهد بود. همچنین از دیگر یافته‌های این پژوهش، گفتمان مبتنی بر عواطف والدین در راستای تعامل با نوجوان می‌باشد؛ در تبیین این گفتمان می‌توان اشاره نمود ابراز عواطف توسط والدین و مهیا کردن شرایط بروز آن در جو خانواده شکل دهنده فضایی حمایتی نیز می‌باشد؛ بدین جهت عواطف با نقش تعدیل کننده خود قادر است فضای همدلی در رابطه والدین و نوجوانان را موجب گردد. این بخش از یافته‌های پژوهش مطابق است با پژوهش پدیدارشناسانه هاشمی و همکاران (۱۴۰۲) که حاکی از آن بود که نوجوانان سازگار، ادراکات مثبت بیشتری از خود را در رابطه با والدینشان گزارش کردند. در همین رابطه یانسن و همکاران (۲۰۲۱) دریافتند ارتباط معناداری میان حمایت

والدین و ارتباط بین فردی با نوجوان برقرار است به گونه‌ای که نوجوانان در روزهایی که از والدین خود حمایت کمتری دریافت می‌کنند، سطوح بالاتری از خلق منفی را تجربه می‌کنند و این خلق منفی روابط آنان با والدین را نیز تحت تأثیر قرار می‌دهد. همچنین بوئل و همکاران (۲۰۱۹) در یک متاآنالیز نقش همدلی نوجوانان را در کیفیت روابط نوجوان و والدین بررسی نموده و نشان می‌دهند که همدلی تأثیرات قوی‌تری بر ابعاد مثبت روابط، مانند حمایت و دلبستگی، نسبت به جنبه‌های منفی، مانند تعارض دارد.

یافته دیگر این پژوهش حاکی از بستری است که والدین با مدیریت و کیفیت والدگری خود قادرند در رابطه والد-فرزندی حاکم کنند؛ چنین بستری می‌تواند شرایطی را فراهم کند که با اتکا به آن حمایت، تعامل و فضای امن عاطفی ایجاد گردیده و در نهایت به تعامل والد-نوجوان منجر گردد. این بخش از یافته‌های پژوهش مطابق است با پژوهش حاج‌خدادادی و همکاران (۱۴۰۰) که اثربخشی فرزندپروری و والدگری مثبت را بر کیفیت رابطه والد-نوجوان نشان دادند. در همین راستا نیز اسدیگی و همکاران (۱۴۰۱) دریافتند میزان بالای کیفیت سبک‌های فرزندپروری والدین با تعارض والد-نوجوان پایین نوجوانان و میزان بالای کیفیت سبک‌های فرزندپروری والدین با مسئولیت‌پذیری بالای نوجوانان همبستگی دارد.

نتایج پژوهش حاضر همچنین نشان داد که برخی عوامل در درون و بیرون خانواده که از آن‌ها تحت عنوان عوامل مداخله‌گر یاد می‌شود می‌توانند در تعامل والدین و نوجوانان نقش مؤثری را ایفا کنند. در تبیین عوامل درون خانوادگی قابل ذکر است که نقش عواملی چون همشیرها در خانواده غیرقابل انکار است و می‌تواند ارتباط صمیمانه با همشیرها تعامل با والدین را موجب گردد و بالعکس رابطه نامطلوب همشیرها می‌تواند توازن در رابطه والد-فرزندی را تحت تأثیر قرار دهد. همچنین روابط صمیمانه خود والدین با یکدیگر موجب پدیدارشدن فضایی امن در رابطه والد-فرزندی می‌گردد که تعامل با نوجوان را نیز موجب می‌گردد. در بین سایر عوامل مداخله‌گر نیز هرگز نباید نقش شکاف نسلی والدین و نوجوانان را نادیده گرفت و نوجوانان با والدینی که این خلأ را به‌خوبی پر می‌نمایند رابطه

مطلوبی را ایجاد می‌نمایند. در تبیین عوامل برون خانوادگی مؤثر در تعامل والدین و نوجوانان نیز قابل اشاره است که همواره تعامل صرفاً نشأت گرفته از درون خانواده نیست بلکه شبکه‌هایی که خارج از خانواده فعال می‌باشد از قبیل دوستان، خویشاوندان و افراد پیرامونی در ارتباط، قادرند رابطه نوجوان با والدین را به‌سوی تعامل هدایت نمایند. این بخش از یافته‌های پژوهش مطابق است با پژوهش یافته‌ها مطابق است با پژوهش شاکتر و مارگولین (۲۰۱۹) که بر ماهیت پویای حمایت اجتماعی در زندگی روزمره نوجوانان تأکید می‌کنند و نقش تعاملی دوستان و والدین را در ارتقای رفاه جوانان برجسته می‌کنند. در امتداد این یافته‌ها پژوهش بورنشتاین و همکاران (۲۰۱۲) قابل توجه است که بیان می‌نماید والدین و دوستان/همسالان بر سازگاری و رشد نوجوانان تأثیر می‌گذارند، همان‌طور که نوجوانان بر والدین و دوستان/همسالان تأثیر می‌گذارند. از همین رو روابط مربوط به نوجوانان دوطرفه است و والدین و دوستان/همسالان نه‌تنها به‌طور جداگانه بر سازگاری و رشد نوجوان تأثیر می‌گذارند، بلکه والدین و دوستان/همسالان فرزند نوجوان نیز با یکدیگر مرتبط می‌نمایند.

در بخش دیگری از یافته‌های این پژوهش به راهبردهایی اشاره می‌گردد که والدین در جهت تعامل با نوجوان به کار می‌بندند؛ در حقیقت این راهبردها برگرفته از دیدگاه نوجوانان است؛ به‌نحوی که نوجوانان معتقدند والدین با این راهبردها تعامل با نوجوان را تحت تأثیر قرار داده‌اند. در تبیین راهبردهای بکار گرفته والدین می‌توان گفت که والدین قادرند با نشان دادن حمایت و تعامل مستقیم و مشارکت گرفتن از نوجوان شکل‌دهنده یک تعامل مستمر باشند؛ به‌علاوه نقد منصفانه و منطقی نوجوان نیز نه‌تنها مانع نیست بلکه ایجادکننده یک تعامل مطلوب است. همچنین والدین با مدیریت مستقیم خود نیز قادرند فضایی تعاملی را ایجاد نمایند و دراین‌بین نباید هرگز نقش بی‌بدیل خلاقیت والدین را که دربرگیرنده اقدامات خلاق پدر و مادر در راستا تعامل با فرزند است دست‌کم گرفت. این بخش از یافته‌ها هماهنگ است با پژوهش افتخاری و سالاری فر (۱۴۰۰) که آنان نیز راهبردها و راهکنش‌های فرزندپروری در مقطع نوجوانی را در راستای تدوین روش‌های

فرزندپروری برای والدین مورد کاوش قرار دادند و راهبردهای شناسایی شده در پژوهش آنان اشتراک قابل توجهی با راهبردهای شناسایی شده در این پژوهش دارد. نتایج پژوهش حاضر همچنین پیامدهای تعامل والدین و نوجوانان را در سه دسته کلی طبقه‌بندی کرد که شامل پیامدهای فردی، تعاملی و اجتماعی می‌گردد. در تبیین این بخش از یافته‌ها قابل ذکر است که تعامل والد-نوجوان نخست در بعد شخصی و فردی بروز پیدا می‌کند و نوجوان در ابعاد فردی ارتقا یافته و موجب توانمندی او می‌گردد و همچنین دیگر پیامد تعامل والدین و نوجوانان به ایجاد و استمرار تعاملی می‌انجامد که در سطح خانواده ایجاد شده است؛ بدین ترتیب چنین پیامدی منجر به شکل‌گیری احترام، اعتماد، سازگاری، توافق و هماهنگی در رابطه والد-فرزند می‌گردد. در نهایت پیامدهای تعامل والدین و نوجوانان خود را در اجتماع بروز می‌دهد و تجربیات زیسته نوجوانان گواه این مدعاست که در بعد بلوغ اجتماعی، نوجوان ارتقا می‌یابد. این بخش از یافته‌های پژوهش مطابق است با پژوهش فورد و همکاران (۲۰۲۳) که با مطالعه بر روی بیش از ۱۵۰۰۰ نوجوان، سطوح بالاتری از تعامل نوجوانان با والدین را در گزارش توسط نوجوان، دارای پیوندهای قوی با پیامدهای سلامت بلندمدت در ابعاد مختلف برشمرد.

محدودیت‌های پژوهش

پژوهش حاضر با محدودیت‌هایی نیز مواجه بوده است که عبارت است از اینکه نمونه‌های مورد مطالعه در این پژوهش، متعلق به ۴ شهر مشهد، سبزوار، جوین و کاشمر استان خراسان رضوی بودند؛ بنابراین، لازم است به دلیل احتمال وجود تفاوت در ویژگی‌های افراد انتخاب شده و جامعه هدف، در تعمیم نتایج احتیاط صورت گیرد. یکی از محدودیت‌های دیگر این پژوهش این است که ممکن است الگو تعامل والدین و نوجوانان تحت تأثیر عوامل دیگری باشد که در این مطالعه و یافته‌ها به آن‌ها اشاره نشده است.

سپاسگزاری

پژوهشگران مراتب قدردانی خود را از نوجوانان مشارکت‌کننده در پژوهش را که در

جهت گردآوری اطلاعات و داده‌ها همکاری نموده‌اند، اعلام می‌دارند.

تعارض منافع

نویسندگان این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی در انجام و نگارش آن ندارند. نویسندگان مسئول، مسئولیت کامل داده‌ها، اطلاعات و نتایج پژوهش را عهده‌دار می‌باشد.

ORCID

Amin Tohidi Sani
Seyed Ali Ghorashi
Maryam Shekofte

<https://orcid.org/0000-0003-2854-2699>
<https://orcid.org/0009-0007-7167-5741>
<https://orcid.org/0009-0004-5241-1108>

منابع

- ابراهیمی، سارا و طرقي اردکاني، حمیده (۱۴۰۱). رابطه انسجام خانواده با مسئولیت پذیری اجتماعی در نوجوانان: نقش واسطه‌ای خودتفسیری وابسته و اعتماد اجتماعی، *مجله پژوهش‌های انتظامی - اجتماعی زنان و خانواده*، ۱۰(۲)، ۶۲۳-۶۵۳.
<https://ecc.isc.ac/showJournal/26308/273469/3466665>
- احمدی، راضیه؛ نادری نوبندگانی، زهرا و اسعدی، سمانه (۱۴۰۲). مدل یابی بهزیستی ادراک شده نوجوانان بر اساس همکاری ادراک شده والدینی در فرآیند فرزندپروری: نقش میانجیگری دلبستگی به والدین، *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۱۷(۱)، ۱۵۱-۱۷۰.
<https://doi.org/10.48308/apsy.2022.225120.1235>
- اسدبگی، مهدی؛ منظمی تبار، فریبا؛ حقی، صبا و حاجی‌زاده اصل، علی (۱۴۰۱). رابطه سبک‌های فرزندپروری والدین با تعارض والد-نوجوان و مسئولیت‌پذیری در نوجوانان، *نشریه مطالعات فرهنگی پلیس*، ۹(۴)، ۲۳-۳۳.
<https://www.doi.org/10.22034/jpcs.2022.1271489.1167>
- افتخاری، سید محمد و سالاری فر، محمدرضا (۱۴۰۱). راهبردها و راهکنش‌های فرزندپروری در مقطع نوجوانی بر اساس متون اسلامی و روان‌شناسی، *نشریه تربیت اسلامی*، ۱۷(۴۰)، ۱-۲۱.
<https://doi.org/10.30471/edu.2022.8029.2489>
- حاج خدادادی، داود؛ اعتمادی، عذرا؛ عابدی، محمدرضا و سادات جزایری، رضوان (۱۴۰۰). اثربخشی برنامه فرزندپروری مثبت بر والدگری مؤثر و کیفیت رابطه والد - فرزندی در مادران دارای نوجوان، *فصلنامه علوم روان‌شناختی*، ۲۰(۹۸)، ۱۸۵-۱۹۸.
<http://dorl.net/dor/20.1001.1.17357462.1400.20.98.2.1>
- زمان نامیان، کامران؛ یعقوبی، ابوالقاسم و محمدی آریا، علیرضا (۱۴۰۱). اثربخشی مداخله روان‌شناختی تکریمی - معنوی خانواده محور بر سلامت روان و نشاط معنوی نوجوانان پسر در دوره بلوغ، *مجله علوم پزشکی رازی*، ۲۹(۹)، ۱۹۷-۲۰۸.
<https://rjms.iuums.ac.ir/article-1-7622-fa.html>
- شمس یوسفی، لاله؛ سوداگر، شیدا؛ مسچی، فرحناز؛ رافضی، زهره و صیرفی، محمدرضا (۱۴۰۲). نقش میانجی‌گری خودشفقتی در رابطه میان انسجام خانواده، استرس و کیفیت زندگی با

- رضایت از تن انگاره در دختران نوجوان، فصلنامه علوم روان‌شناختی، ۲۲(۱۲۴)، ۷۲۳-۷۴۲
<http://dx.doi.org/10.52547/JPS.22.124.723>
- صالحی، جواد و انتصار فومنی، غلامحسین (۱۳۹۱). شیوع اختلال‌های رفتاری در نوجوانان دبیرستانی استان زنجان (۸۹-۱۳۸۸). *مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی قزوین*، ۱۶ (۳)، ۵۳-۵۹
<https://www.sid.ir/paper/48965/fa>
- صدقی، پروین؛ شمالی اسکویی، آرزو و مجتبی، مینا (۱۴۰۱). پیش‌بینی خودپنداره دختران نوجوان بر اساس الگوی ارتباط والد-فرزند و خودشناسی انسجامی والدین آن‌ها، *نشریه مدیریت/ارتقای سلامت*، ۱۱(۵)، ۵۱-۶۵
<http://dx.doi.org/10.22034> /JHPM.11.5.51
- غلامزاده جفره، مریم و کرد، مریم (۱۴۰۱). تأثیر آموزش غنی‌سازی رابطه والد-نوجوان مبتنی بر رویکرد خانواده‌درمانی متمرکز بر هیجان بر دل‌بستگی ناایمن و تاب‌آوری نوجوانان، *نشریه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۱۱(۱)، ۱۰۵-۱۳۸
<https://doi.org/10.22034/fcp.2021.62348>
- محمدی باغملایی، حیدر و یوسفی، فریده (۱۴۰۲). رابطه تعامل والدین-نوجوان و درگیری تحصیلی: نقش واسطه‌ای یادگیری خودتنظیمی، *فصلنامه خانواده و پژوهش*، ۱۹(۴)، ۲۳-۴۶
<https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.26766728.1401.19.4.2.4>
- هاشمی، سمیرا؛ امان‌اللهی، زهرا و نوری، طاهره (۱۴۰۲). تحلیل پدیدارشناسانه تجارب زیسته نوجوانان سازگار و ناسازگار از ادراک رابطه والد-فرزند، *فصلنامه روان‌شناسی کاربردی*، ۱۷(۱)، ۶۱-۷۹
<https://doi.org/10.48308/apsy.2022.225889.1264>

References

- Barnes, H. L., & Olson, D. H. (1982). Parent-Adolescent Communication Scale. In D. H. Olson, H. I. McCubbin, H. Barnes, A. Larsen, M. Muxen, & M. Wilson (Eds.), *Family inventories: Inventories used in a national survey of families across the family life cycle* (pp. 33-48). St. Paul, MN: Family Social Science, University of Minnesota.
- Baumeister-Lingens, L., Rothe, R., Wolff, L., Gerlach, A. L., Koenig, J., & Sigrist, C. (2023). Vagally-mediated heart rate variability and depression in children and adolescents-A meta-analytic

- update. *Journal of Affective Disorders*.
<https://doi.org/10.1016/j.jad.2023.07.027>
- Betegón, E., Rodríguez-Medina, J., Del-Valle, M., & Irurtia, M. J. (2022). Emotion regulation in adolescents: evidence of the validity and factor structure of the Cognitive Emotion Regulation Questionnaire (CERQ). *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(6), 3602. <https://doi.org/10.3390/ijerph19063602>
- Boele, S., Van der Graaff, J., De Wied, M., Van der Valk, I. E., Crocetti, E., & Branje, S. (2019). Linking parent-child and peer relationship quality to empathy in adolescence: A multilevel meta-analysis. *Journal of youth and adolescence*, 48, 1033-1055. <https://doi.org/10.1007/s10964-019-00993-5>
- Bornstein, M. H., Jager, J., & Steinberg, L. D. (2012). Adolescents, parents, friends/peers: A relationships model. *Handbook of psychology, second edition*, 6. <https://doi.org/10.1002/9781118133880.hop206016>
- Chang, Y. C., & Tsai, Y. T. (2022). The effect of university students' emotional intelligence, learning motivation and self-efficacy on their academic achievement—Online English courses. *Frontiers in Psychology*, 13, 818929. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.818929>
- Chia, D. X., Ng, C. W., Kandasami, G., Seow, M. Y., Choo, C. C., Chew, P. K., ... & Zhang, M. W. (2020). Prevalence of internet addiction and gaming disorders in Southeast Asia: A meta-analysis. *International journal of environmental research and public health*, 17(7), 2582. <https://doi.org/10.3390/ijerph17072582>
- Corbin, J. M., & Strauss, A. (1990). Grounded theory research: Procedures, canons, and evaluative criteria. *Qualitative sociology*, 13(1), 3-21. <https://doi.org/10.1007/BF00988593>
- Cui, Y., Li, F., Leckman, J. F., Guo, L., Ke, X., Liu, J., ... & Li, Y. (2021). The prevalence of behavioral and emotional problems among Chinese school children and adolescents aged 6–16: a national survey. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 30, 233-241. <https://doi.org/10.1007/s00787-020-01507-6>
- Davies, C., Stoney, T., Hutton, H., Parrella, A., Kang, M., Macartney, K., ... & Skinner, S. R. (2021). School-based HPV vaccination positively impacts parents' attitudes toward adolescent vaccination. *Vaccine*, 39(30), 4190-4198. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2021.05.051>
- Ford, C. A., Pool, A. C., Kahn, N. F., Jaccard, J., & Halpern, C. T. (2023). Associations between mother-adolescent and father-adolescent relationships and young adult health. *JAMA network open*, 6(3),

- e233944-e233944.
<https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2023.3944>
- Guba, E.G., & Lincoln, Y. S. (1989). *Fourth Generation Evaluation*, Newbury park, CA: Sage. pp. 48-49.
- Janssen, L. H., Elzinga, B. M., Verkuil, B., Hillegers, M. H., & Keijsers, L. (2021). The link between parental support and adolescent negative mood in daily life: Between-person heterogeneity in within-person processes. *Journal of Youth and Adolescence*, 50, 271-285.
<https://doi.org/10.1007%2Fs10964-020-01323-w>
- LaFreniere, J. R., & Kulkarni, C. (2022). Relational satisfaction as a mediator of parent-young adult conflict and young adults' emotional labor. *Journal of Family Communication*, 22(1), 71-78.
<https://doi.org/10.1080/15267431.2021.1998065>
- Lester, A. M. (2013). *Religious similarity and relationship quality*. University of Missouri-Columbia.
- Liu, M., & Wei, H. (2020). The dark side of white lies: Parenting by lying in childhood and adolescent anxiety, the mediation of parent-child attachment and gender difference. *Children and Youth Services Review*, 119, 105635.
<https://doi.org/10.1016/j.chldyouth.2020.105635>
- Lorence, B., Hidalgo, V., Perez- Padilla, J., & Menendez, S. (2019). The role of parenting styles on behavior problem profiles of adolescence, *Internal Journal Environmental Research and Public Health*, 16(15).
<https://doi.org/10.3390/ijerph16152767>
- Lyu, F. F., Ramoo, V., & Wang, Y. X. (2022). Career maturity, psychological resilience, and professional self-concept of nursing students in China: A nationwide cross-sectional study. *Journal of Professional Nursing*, 42, 58-66. <https://doi.org/10.1016/j.profnurs.2022.06.003>
- McKenna, S., Olsen, A., & Pasalich, D. (2022). Understanding strengths in adolescent-parent relationships: a qualitative analysis of adolescent speech samples. *Journal of Research on Adolescence*, 32(3), 1228-1245. <https://doi.org/10.1111/jora.12684>
- Mokhtarnia, I., Zadeh Mohammadi, A., Panaghi, L., & Cheraghi, M. (2024). The Revised Parent-Adolescent Conflict Issues Checklist: Development, Reliability, and Validity. *Journal of Family Issues*, 45(1), 163-184. <https://doi.org/10.1177/0192513X221150993>
- Schacter, H. L., & Margolin, G. (2019). The interplay of friends and parents in adolescents' daily lives: Towards a dynamic view of social support. *Social Development*, 28(3), 708-724.
<https://doi.org/10.1111%2Fsode.12363>

- Sun, R., Gao, Q., Xiang, Y., Chen, T., Liu, T., & Chen, Q. (2020). Parent-child relationships and mobile phone addiction tendency among Chinese adolescents: The mediating role of psychological needs satisfaction and the moderating role of peer relationships. *Children and Youth Services Review*, 116, 105113. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2020.105113>
- Zhao, F., Liu, M., & Li, S. (2020). Paternal coparenting behavior and adolescent prosocial behaviors: Roles of parent-child attachment, peer attachment, and gender. *Children and Youth Services Review*, 119, 105629. <https://doi.org/10.1016/j.chidyouth.2020.105629>

استناد به این مقاله: توحیدی ثانی، امین، قرشی، سید علی، شکفته، مریم. (۱۴۰۴). تدوین الگوی تعامل والد-نوجوان: یک مطالعه داده بنیاد، فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی، ۱۶(۶۳)، ۱۴۱-۱۷۱. DOI: 10.22054/qccpc.2025.81495.3351

Counseling Culture and Psychotherapy is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

